

YÜCER, Rezzan (2019,Nisan), “Hüseyin Cemil Meriç’in Batı Medeniyeti Hakkındaki Düşünceleri”, *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S II : 249-269.

Makale Geliş Tarihi: 12/03/2019

Makale Kabul Tarihi: 20/03/2019

HÜSEYİN CEMİL MERİÇ’İN BATI MEDENİYETİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Rezzan YÜCER*

Öz

Hüseyin Cemil Meriç; edebiyat, sosyoloji ve düşünce alanında önemli eserler vermiş bir Türk ilim adamıdır. Çocukluğundan itibaren edindiği geniş kültürü ve düşünce kabiliyetiyle birçok alanda ve konuda sentezler yapmıştır. Eserlerinde genellikle Doğu ve Batı toplumlarını her yönden mukayese etmiştir. O, Osmanlı Devleti’ni; kültürel, ahlaki ve eğitim açısından iki döneme ayırmıştır. Birinci dönem, XIX. yüzyıla kadarki Osmanlı Devleti’nin kendi değerleri ve kültürel yapısıyla meydana getirdiği Türk-İslamcı dönem. Bu dönem içerisinde Osmanlı Devleti, Batı’yı belirli alanlarda örnek almış ama kendi değerleriyle bütünleştirerek, millî kimliğini koruyarak bu örnekleri topluma empoze etmeye çalışmıştır. İkinci dönem ise, Batı’yı tamamen her alanda örnek alarak millî kimliğini ve şahsiyetini kaybedecek kadar Batılılaşmaya başladığı dönemdir. Bu Batılılaşma hareketinde aydınların rolü büyüktür. Meriç, Mustafa Kemal’i, Osmanlı Devleti’ni ve dolayısıyla millî değerleri de yok etme isteğinden dolayı eleştirmiştir. Ona göre cumhuriyet rejimi tamamen Batılılaşma yolunda ilerlemek için atılan ilk büyük adımdır. Meriç, Doğu’nun aydınlarını, kendi değerlerinin farkında olmayıp, kendilerini küçük görererek ve bunu gurur meselesi haline getirerek, Batı’nın kültür ve medeniyetini benimseme isteklerinden dolayı eleştirmiştir. Avrupa, diğer milletlerin önce kültür, medeniyet ve düşünce yapılarını sonra da ahlak ve dil yoluyla eğitim yapılarını değiştirmeye çalışarak, kendi değerlerini empoze etmeye çalışmıştır. Cemil Meriç, bu olguyu eleştiren yazarlardan sadece biridir. Ama o, engin kültürü ve düşünceleriyle geçmişten bugüne Batılılaşmanın Türkiye toprakları üzerindeki yayılımını incelemiş ve bu yayılımın Türkiye üzerinde ileride de nasıl etkiler yaratabileceğini sorgulamıştır.

Anahtar Terimler: Cemil Meriç, Medeniyet, Umran, İrfan, İdeoloji.

---

* Doktorant, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, rezzanyucer@hotmail.com, ORCID, 0000-0003-1342-2483

Abstract

Hüseyin Cemil Meriç is a scientist who wrote many works on literature, sociology and reasoning. Through his broad culture and ability of thinking which he obtained during his childhood, he synthesized on many fields and topics. In his works, Meriç generally compared the Eastern societies to the Western societies from every aspect. He divided the period of Ottoman into two sections in terms of cultural, moral and educational aspects. The first period is the Turkish-Islamist period until the nineteenth century in which Ottoman State established through its own values and cultural structure. Within the time-borders of this period, Ottoman State modeled the West in particular fields but it tried to impose those examples into the society through integrating them into its own values and preserving its national identity. The second period is the period Ottoman State started to become Westernized through completely modeling the West in every field so that it almost loses its national identity and personality. The intellectuals have enormous role in the Westernization movement. Meriç criticized Mustafa Kemal for his desire to destroy the Ottoman State and thus the national values it represent. According to him, the regime of Republic is a great step in completely becoming Westernized. Meriç criticized the intellectuals of the East for ignoring their own values and belittling themselves and desiring to adopt the Western culture and civilization taking it as a pride. The Europe tried to change the culture, civilization and mentality of the other nations as the first step and then they desired to impose its own values through changing their moral and educational structures through language. Cemil Meriç is only one of the authors who criticize this pattern. Through his intimate culture and thoughts, however, he analyzed the spread of Westernization in the lands of Turkey throughout the history and he interrogated the possible effects of this spreading on Turkey in the future.

Keywords: Cemil Meriç, Civilization, Prosperity, Insight, Ideology.

Giriş

Hüseyin Cemil Meriç, 12 Aralık 1916 tarihinde Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde dünyaya gelmiştir. Dedesi Yunanistan'ın sınırları içinde kalan Dimetoka'da yaşayan ve aynı zamanda bir bilgin olan Hafız İzzet Efendi, babası Mahmut Niyazi Bey ve annesi Zeynep Hanım'dır (Özler, 2000: 12; Acıyan, 2001: 1). Ailesi Balkan Savaşı sırasında Yunanistan'dan Antakya'ya göç etmiştir. Cemil Meriç yedi yaşına kadar

Antakya'da kalmıştır. Babası bu süre içerisinde Antakya'da Ziraat Bankası müdürlüğü ve mahkeme başkanlığı görevlerinde bulunmuştur (Acıyan, 2001: 1; Özler, 2000: 12). 1923 yılında Niyazi Bey'in memuriyeti bitince aile Reyhanlı'ya gitmiştir. Cemil, Fransız mandası altında olan Reyhanlı ilçesindeki rüştiye mektebinde eğitim hayatına başlamıştır (Acıyan, 2001: 1). Mektebin ilkokul kısmını 1928 yılında bitirdikten sonra Antakya'ya dönerek Antakya Sultanisi'nde öğrenimine devam etmiştir (Demirel, 2011: 8; C. Meriç, 1996: 4).

Okulun on birinci sınıfından 1934-1935 yılları arasında ayrılan Cemil, 1936 yılında İstanbul'da Pertavniyal Lisesi'nin on ikinci sınıfından öğrenimine devam etmiştir. Eğitim dili Edebiyat dersleri hariç Fransızca olduğu için Fransızca'yı ileri derecede öğrenmiştir (Acıyan, 2001: 1; Özler, 2000: 13). Tercüme bürosunda çalışmış, ilkokul öğretmenliği ve nahiye müdürlüğü yapmıştır. 1940 yılında İstanbul Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazanarak üniversite eğitimini devam ettirmiştir. Eğitime devam ederken bir yandan da yabancı dil öğrenimine önem vermiş, mükemmel Fransızcası'nın yanı sıra İngilizce öğrenip aynı zamanda Arapçayı da kendi tabiriyle sökmüştür (C. Meriç, 1996: 4). 1941 yılında ilk yazısı *İnsan* Dergisi'nde yayımlanmıştır. Ertesi yıl Fransa'ya gönderilme hakkını elde ettiği halde II. Dünya Savaşı'nın çıkması yüzünden Fransa'ya gidememiş, mecburi hizmetten dolayı Elazığ'a öğretmen olarak atanmıştır. Orada eşi Fevziye Mentemşoğlu ile tanışmış ve 19 Mart 1941 tarihinde evlenmiştir. 1945 yılında Elazığ'dan ayrılan Meriç'in o yıl ilk çocuğu Mahmut Ali dünyaya gelmiştir (Acıyan, 2001: 1-2). 1941 yılından başlayarak sırasıyla *İnsan*, *Yücel*, *Gün ve Ayın Bibliyografyası* dergilerinde yazılarını yayımlamıştır. 1945 yılında Balzac'tan tercüme ettiği "*Otuzundaki Kadın*" ve "*On Üçlerin Romanı*" adlı iki eserini yayımlamıştır. 1946 yılında kızı Ümit dünyaya gelmiştir. Aynı yıl içerisinde Balzac'tan tercüme ettiği "*Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti*" isimli eserini yayımlamıştır. Daha sonraki yıllarda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Fransızca okutmanı olarak görev yapmış ve *Yirminci Asır Dergisi*'nde makaleler

yazmıştır. 1948 yılında Victor Hugo'nun *Hernani* eserinin çevrilmesi üzerinde çalışmıştır. 1952 yılında İstanbul Işık Lisesi'ne, Fransızca öğretmenliğine geri dönmüştür (Acıyan, 2001: 2; Palgın, 2009: 14; Özler, 2000: 15).

Küçüklüğünden itibaren gözlerinde artan problemden dolayı 1954 yılında gözleri iyice bozulmuştur. Birkaç başarısız ameliyat geçirdikten sonra doktoru tarafından daha başarılı bir operasyon geçirmesi için Paris'e gönderilmiş ama burada yapılan ameliyatta da gözleri yeterince sağlığına kavuşamamıştır (Armağan, 2001: 41). Bundan sonraki süreçte birçok eserin tercümesini yapmış, makaleler yazmış ve bir tane Fransızca gramer kitabı hazırlamıştır. 1963 yılından 1983 yılına kadar ölümünden sonra iki cilt halinde yayımlanacak olan "*Jurnal*"i yazdırmaya başlamıştır. Gözleri yeterince göremediği için bu yazdırma işlemini başta kızı Ümit Meriç olmak üzere yakın arkadaşlarına devretmiştir (Armağan, 2001: 41).

Üniversitedeki görevinden 1974 yılında emekliye ayrılan Meriç, "*Bu Ülke*" adlı eserini yayımlamıştır. Daha sonraki süreçte, "*Umrandan Uygarlığa*" adlı eserini yayımlamıştır. *Türk Edebiyatı* ve *Kubbealtı* dergileri ile *Ortadoğu* gazetesinde yazıları yayımlanmıştır. 1975-1976 yılları arasında *Bu Ülke* adlı kitabı, ikinci ve üçüncü kez basılmıştır. Önceden yayımlamış olduğu "*Hint Edebiyatı*" adlı eserini "*Hint ve Batı*" adlı yeni bir bölümü de ekleyerek "*Bir Dünyanın Eşiğinde*" ismiyle tekrar yayımlamıştır. 1977 yılında *Pınar, Gerçek* ve *Köprü* dergilerinde yazılar yazmıştır. 1977 yılında *Umrandan Uygarlığa* isimli eseri ikinci kez basılmıştır. 1978 yılında "*Mağaradakiler*", 1979 yılında *Bir Dünyanın Eşiğinde* üçüncü kez ve *Bu Ülke* adlı eseri dördüncü kez basılmıştır. 1980 yılında "*Kırk Ambar*"ı yayımlayan Meriç, bu eserinden dolayı Türkiye Milli Kültür Vakfı ödülüne layık görülmüştür. 1986 yılında "*Kültürden İrfana*" isimli eserini yayımlamıştır. Gözlerinden rahatsız olmasına rağmen fazlasıyla önemli ve verimli bir eser oluşturma sürecini yaşadktan sonra geçirdiği beyin kanaması sonucunda 13

Haziran 1987’de vefat etmiştir. Mezarı İstanbul Karacaahmet’tedir (Armağan, 2001: 41).

Cemil Meriç, Gazeteci Ergun Göze’ye verdiği bir mülakatta kendi hayatını şu şekilde özetlemiştir (Fidan, 2009: 10-12):

1. 1917-1925: Koyu Müslümanlık devri (Hacı hoca olmak isterdim.)
2. 1925-1936: Şöven Milliyetçilik
3. 1936-1938: Sosyalistlik devrim
4. 1938-1960: “*Araf Devri*” diyebileceğim kuluçka devrim
5. 1960-1964: Hint devrim
6. 1964’ten sonra: Sadece Osmanlıyım.

A. Kitaplar

1. *Hind Edebiyatı,*
2. *Saint-Simon: İlk Sosyalist, İlk Sosyolog,*
3. *Sosyalizm ve Sosyoloji Tarihinde Pierre Joseph Proudhon (1809-1865),*
4. *İdeoloji,*
5. *Bu Ülke,*
6. *Umrandan Uygarlığa,*
7. *Mağaradakiler,*
8. *Kırk Ambar,*
9. *Bir Facianın Hikayesi,*
10. *Işık Doğudan Gelir,*
11. *Kültürden İrfana,*
12. *Jurnal I,*
13. *Jurnal II,*
14. *Sosyoloji Notları ve Konferanslar.*

B. Tercümeleler

1. Honore de Balzac, *Altın Gözlü Kız,*
2. Honore de Balzac, *Otuzundaki Kadın,*

3. Honore de Balzac, *Onüçlerin Romanı*,
4. Honore de Balzac, *Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti*,
5. Victor Hugo, *Hernani*,
6. Victor Hugo, *Marion de Lorme*,
7. Antoin Meillet-Mihel Lejeun, *Dillerin Yapısı ve Gelişmesi*,
8. Uriel Heyd, *Ziya Gökalp'in Hayatı ve Eserleri*,
9. Thorton Wilder, *Köprüden Düşenler*,
10. Maxime Rodinson, *Batıyı Büyüleyen İslam*.

C. Yazılarını Yayımladığı Dergi ve Gazeteler

İnsan (1941), *Yeni Edebiyat* (1941), *Yurt ve Dünya* (1944), *Tan* (1944), *Yücel* (1944-1946), *Gün* (1945), *Amaç* (1946), *Yeni Sabah* (1946), *Yedigün* (1947), *Yirminci Asır* (1947-48), *Sosyoloji* (1964-1968), *Yapraklar* (1964-1965), *Dönem* (1965), *Çağrı* (1965-1966), *Yeni İnsan* (1967-1970), *Hisar* (1967-1980), *İş ve Düşünce* (1968), *Türk Edebiyatı* (1972-1984- 1987-1993), *Hareket* (1972), *Yeni Sanat* (1974), *Milli Gençlik* (1975), *Kubbealtı Akademi* (1975-1979), *Töre* (1976), *Sebil* (1976-1977), *Pınar* (1977-1979), *Köprü* (1977-1979), *Divan* (1978), *Devlet* (1978), *Büyük Doğu* (1978), *Gerçek* (1978-1979), *Son Havadis* (1979), *Meşale* (1979), *Birikim* (1979), *Milli Eğitim ve Kültür* (1980-1983), *Milli Kültür* (1980), *Yeni Devir* (1981-1983), *Yazko Edebiyat* (1982), *Mavera* (1982), *Hamle* (1983), *Doğuş Edebiyat* (1983-1984), *Tarih ve Toplum* (1984-1987), *Hürriyet-Gösteri* (1985-1989), *Boğaziçi* (1985), *Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı* (1986), *Yeni Nesil* (1987).

CEMİL MERİÇ'İN, KÜLTÜR VE MEDENİYET ALGISI

Cemil Meriç'in ideoloji kavramına bakış açısını, düşüncelerini daha iyi anlamlandırabilmek için dünya görüşü, mit, ütopya gibi kavramlarla birlikte incelemek gerekir. Meriç bu kavramlardan hareket ederek toplumun yaşam şekillerini incelemiştir. Meriç'in ideoloji ile karşılaştırdığı mit, eski toplumlarda ideolojinin işlevini gören bir kavram olarak kullanılmıştır. Ütopya ise var olmayan düzenin hayal edilmesi

anlamında ortaya konulan bir kavramdır. Meriç'in düşünce sisteminde yer alan temel kavramlardan biri olan ideolojinin yerine kullanılan dünya görüşü kavramı; bir ülkenin, bir medeniyetin, bir sınıfın fikridir ve toplumsaldır. Meriç, felsefe, ideoloji ve dünya görüşü kavramlarını aynı anlama gelecek şekilde kullanmıştır. Yani ona göre bu üç kelimenin birbirinden farkı yoktur (Demirel, 2011: 58-59).

Cemil Meriç herkes için ideolojilerin gerekli olduğu kanısındadır. İnsanların ancak ideolojileri sayesinde geniş boyutlu düşünebileceğini vurgular (C. Meriç, 1986: 50-51; C. Meriç, 1996: 271):

“İdeolojiler tehlikelidir, amenna gelişmemiş beyinler için. Ama uzak denize açılanlar pusuladan vazgeçemez. Kaosu kozmos yapan insan zekası, tecrübelerini ideolojilerde sergilemiş, tecrübelerini ve fetihlerini.”

“Eski toplumlar hayatın sırlarını mitoslarla aydınlatmış; çağdaş insanın hırsız feneri: İdeoloji.”

“Emperyalizmin taarruzlarına karşı genç zekaları uyarmak için ‘İdeolojiler, idrakimize giydirilen deli gömlekleridir.’ demiştim. Bu düstur, ideolojiler aleyhine ideolojik bir ikazdı. Batı düşüncesinin, daha doğrusu düşüncenin, reddi için bir fetva sanıldı. Yığınlar tefekküre her zaman şüpheyle bakmıştır. Bilgiyle zırhlanmamış kalabalıklar için aşırıya kaçmayan bir yabancı düşmanlığı emniyetli bir hisardır. Ama ömür boyu hisarda oturulmaz.”

“...Hiçbir devlet, kişiliğini kaybetmeden ideolojisini terk edemez. İdeoloji demek, bağlı bulunduğumuz sistemin ana vasıfları demektir. Barış içinde birlikte yaşama politikası, ideoloji savaşını hafifletmek şöyle dursun, alevlendirir...”

Kültür konusunda Cemil Meriç'in düşüncelerini daha belirgin bir şekilde ortaya koymak istenirse; kültür ile ilişkili olan medeniyet, irfan, umran, hars gibi kavramları öncelikli olarak açıklamak gerekir.

Kültür ve medeniyet kavramları daha önceden Türkçe'de var olan kelimeler değildirler. Osmanlı Devleti'nin Batılılaşma dönemiyle birlikte

Türkçe'ye girmiş kavramlardır. Türkiye'de ilk defa sosyolojik alanda bu kelimeleri ele alan düşünür Ziya Gökalp'tir. Gökalp'e göre kültür ve medeniyet birbirinden farklı kavramlardır. Gökalp kültürü hars olarak adlandırır. Ona göre hars millî, medeniyet ise uluslararasıdır. Başlangıçta her milletin kendine ait bir harsı vardır. Hars yükselmeye başlayınca medeniyet kendiliğinden doğmaya başlar. Prof. Dr. Mehmet Kaplan'a göre medeniyet ve kültür bir bütünü oluşturur. Her medeniyetin kendine ait bir kültürü ve sanatı vardır (Arslanoğlu, 2000: 1). İrfan kelimesi, anlamak ve kültür anlamlarında kullanılır. Umran ise bayındırlık anlamında kullanılan bir kelimedir. Meriç, bu kavramları bir bütün olarak ele almış ve bu kavramlar arası ilişkiler doğrultusunda toplumların yaşam biçimlerini, davranış şekillerini, tarihî geçmişlerini incelemiştir. Meriç'e göre; Türk fikir hayatı kavramların maskelerini takıp dansa kalktıkları bir balodur. Dolayısıyla kavramların kökenleri iyice araştırılmalı ve onlar toplumsal olarak iyice değerlendirilerek kullanılmalıdır (Demirel, 2011: 29).

Cemil Meriç, etrafındaki toplumu tanımadan önce kendini tanıma ihtiyacını hissetmiştir. Kendisinden hareket ederek toplumun düşüncelerine ulaşmaya ve kültürünü anlamaya çalışmıştır. Kendi görevini şu şekilde formüleştirebilir: *“Muhteşem bir maziye, muhteşem bir istikbale bağlayan köprü olmak isterdim. Kelimeden, sevgiden bir köprü.”* Meriç, olabildiğince her konuda objektif olmak istemiştir. Ona göre ideolojiler yarım gerçeklerdir. Bütünü oluşturmak isteyen bir parçadır sadece. Meriç'e göre ideoloji *“Batı'nın kurt masallarıdır.”* Sadece bulaşıcı hastalığa yakalandığımız zaman kullanmamız gereken ilaçlar kadar gereksizdir (Ü. Meriç Yazan, 1998: 9-10).

Meriç, *“Batı ruh yapımıza kendi mefhumlarını zerk ediyor.”* diyerek eğer toplumun uygarlık seviyesinin yükseltilmesi gerekiyorsa buna öncelikle Türk toplumunun kullandığı kelime hazinesinden başlanması gerektiğini vurgular. Bu yüzden toplumda, Meriç'in de ifade ettiği gibi *“Kavgayı önce kelimeler dünyasında kazanmak mecburiyetindeyiz.”* Cemil Meriç, kültür ve medeniyet kelimelerinin II.

Meşrutiyet'e kadar Türklerin kelime hazinesi içerisinde yer almadığını belirterek *“Nasıl olur? Kültürü karşılayacak kelitemiz yok mu?”* ifadelerini kullanarak hayrete düştüğünü ifade etmiştir. Avrupa Türk kültürünü yok etmek ve Türk kültürünü kendi oluşumu içerisine sokmak için bu kelimeleri Türk dünyasına ihraç etmiştir (C. Meriç, 1999: 304).

Meriç'e göre onun da içinde bulunduğu toplumun dil şuurunu felce uğratan kelimelerden ikisi de kültür ve medeniyet kavramlarıdır. Bulduğu toplumda irfan ve umran kelimeleri varken bu kavramlar belli bir süre sonra ortadan kaldırılmıştır. Daha sonraki süreçte bu kavramları karşılamak için hars, ekin ve uygarlık kavramları kullanılmaya başlanmıştır (Demirel, 2011: 30).

Fransa'da 1756 yılında ortaya çıkan *“civilization”* kelimesi medenileştirme anlamında kullanılmıştır. Türklerin kelime hazinesine Mustafa Reşit Paşa'nın Paris'ten yolladığı resmi yazılar sayesinde girmiştir (1834). Mustafa Reşit Paşa, Türkçe karşılığını bulamadığı bu kelimeyi *“terbiye-i nâs”* ve *“icra-yı nizâmat”* olarak tanımlamıştır (C. Meriç, 1996: 83).

Ahmet Cevdet Paşa, Namık Kemal gibi birçok ünlü yazar Türkçe'ye civilization kelimesini aşılamaaya çalışmıştır. Cevdet Paşa'ya göre medeniyet toplumun ilerlemesini sağlayacak olan bir safhayı oluşturur. Bu anlamda toplumun ilerleme merhalesini Meriç şu sözlerle açıklamaya çalışır: (Demirel, 2011: 33; C. Meriç, 1996: 85).

“Paşa'ya göre medeniyet, toplulukların hayatında ileri bir merhaledir. Önce devlet kurulur, insanlar düşman korkusundan azat olurlar sonra medenileşirler. Demek ki, medeniyetin iki unsuru var. Beşeri ihtiyaçların giderilmesi ve ahlak, zeka açısından olgunlaşma. İnsanlar bedeviyetten, haderiyet ve medeniyete geçerler. Medeniyet ne bir ülkenin imtiyazıdır ne de kavmin.”

Umran kelimesi medeniyet kelimesinin yerine kullanılan bir kavramdır. Meriç, kültür ve medeniyet kavramlarını umran kelimesi ile ifade etme yolunu tercih eder. Bu kelimeyi aynı zamanda İbn Haldun eserlerinde kullanmıştır. Haldun'a göre umran; içtimailik, fiziki ve beşeri

coğrafya, psiko-sosyoloji anlamına gelir. Bu *Mukaddime*'nin içeriğinin bir kısmını oluşturur (C. Meriç, 1996: 147).

Cemil Meriç, irfan kelimesini şöyle tanımlar: (Demirel, 2011: 37).

“Düşünce ayrımı yapmaksızın yani ilim, iman ve edep ayrımı yapmadan insanın kemale ermesinde rol oynayan tüm vasıfların toplandığı bütündür.”

Meriç, irfan kelimesinin kullanılmasından yanadır. İnsanların medeniyet kelimesini kullanırken nasıl irfan sözcüğünü ortadan kaldırdıklarını hayretle karşıladığını dile getirmiştir. Meriç'e kültürü ve medeniyeti ifade eden öz Türkçe irfan kelimesinin korunmasıyla ilgili sorulan bir soruda: *“Sizce kelimenin haysiyetini korumak isteyen Batılılar da yok mu?”* diye sorulmuştur. Meriç'in cevabı şu şekildedir: *“Olmaz olur mu? İşte Pierre Emmanuel Fransa'da devrin Kültür Bakanı André Malraux'ya yazdığı bir mektupta 'Gerçek kültür bir tutkudur, insana inanıştır, kendini insanlığın kaderinden sorumlu tutuştur. Bir sevgidir kültür, insanın kendi kendini fethidir.' demiştir.”* der (C. Meriç, 1986: 11). *“Emmanuel'in özlediği kültür anlayışı bizim eski irfan sorusunu hatırlatmıyor mu?”* sorusuna Meriç, hatırlattığını, irfanın bütün kutupları kucaklayan bir kelime olduğunu, irfanın insanları birleştirdiğini, kini, nefreti, anlaşmazlıkları ortadan kaldırdığını söylemiştir (C. Meriç, 1986: 11).

Cemil Meriç'in medeniyette Batılılaşmadaki görüşü, Türk insanının Batılıların kuşatmasından sıyrılıp Müslüman-Türk görüşünü benimsemesidir. Onun Doğu'yu keşfetmesini sağlayan şey, Hint Edebiyatı'na duyduğu ilgidir. Batı kültürünün Doğu kültürüne nazaran daha dar kalıplara oturtulmasıdır. Bu durum da Meriç'in Doğu kültürüne daha yakın ilgi göstermesine neden olmuştur. Millîlik ve yerlilik kavramları Cemil Meriç için önemli prensipler arasındadır. Meriç, emperyalistlerin tuzağa düşürmek istedikleri ülkeleri ya kültürsüzleştirerek ya da bir kültürlerinin olmadığına inandırarak sömürdüklerini iddia etmiştir. Batı emperyalizminin Doğu kültürlerini

tamamen kültürsüzleştirerek ortadan kaldırmak istediğini düşünür. Bu yüzden Batı kültürünün tamamen reddedilmemesini, Batı düşünceleri dahil bütün düşüncelerin kademeli ve Türk kültürüne uygun hale getirilerek benimsenmesi gerektiğini özellikle vurgular (Büyükbaş ve Kurtbaş, 2016: 20).

Avrupa’da üç dünya görüşü vardır:

1. Hristiyanlık,
2. Kapitalizm,
3. Sosyalizm.

Bu düşünceleri Avrupa, insanlığa teklif etmiştir. Milletler de kendilerine uygun olanı seçip bunu toplumlarına empoze etmek için çalışmışlardır (C. Meriç, 1999: 291; Ü. Meriç Yazan, 1998: 125). Meriç’e göre çağdışı olan toplumlar Avrupalılardır. Onlara göre çağdışı ya da çağdaşlık kavramları yoktur. Sanayileşmiş ve sanayileşmemiş ülkeler vardır. Türkiye’nin yapması gereken şey bellidir: Önce Asyalı olduğunu kabul etmek, değerlerinden utanmamak sonra sanayileşme yolunda adım atmak. Meriç sanayileşmede iki yolu teklif eder: Kapitalist ve sosyalist yol. Meriç’e göre en uygun yol sosyalist yoldur (Gencer, 2015: 30-31).

Hem kapitalist ülkeler hem de Türklerin ahlaki yapısı Türkler için kapitalizm ile kalkınmaya engel olmuştur. Meriç’e göre sosyalizm, hem İslam ahlakına hem de Türk toplumunun geçmişine en yakın olan düşüncedir. Meriç’in geçmiş ile sosyalizm arasında kurduğu bu bağ Osmanlı’nın toplumsal yapısına dayanır. Osmanlı Devleti, bütün milletleri tek bir çatı altında toplayabilmiştir. Osmanlı Devleti varlığını İslamiyet’in getirdiği hoşgörü ve millet sistemine borçludur. Sosyalizmin temelini oluşturan eşitlik, adalet, sınıfsız toplum gibi kavramlar İslamiyet’te de var olduğu için her iki yapı da birbiriyle ilişkilidir. Yani bu bakımdan Batı’daki düşünceler içinde İslamiyet’e ters tarafından en yakın olan Marx gelir (Gencer, 2015: 31).

“Marx bir zeka temrininden ibaret değildir. Adaletsiz, haksız ve rezil bir dünyayı değiştirmek gibi bir programı vardır. Bu Türk insanına

çok cazip gelmiştir. Çünkü bir nevi buna hazırlıklıdır. İslamiyet de yalnız kitap üzerinde, kağıt üzerinde haksızlıkları, adaletsizlikleri kaldırmaz. Fiili olarak adaletsizlikleri kaldırır. Cihattır, İslamiyet de...” (C. Meriç, 1999: 389).

Gelişme bir süreçtir. Batı'nın sınıflandırmasına göre Doğu henüz gelişme sürecinde değildir. Bunun en önemli sebebi ise Doğu'nun kendisine yabancı olmasıdır. Meriç, Türk insanının kendi ülkesini tam olarak tanıyamamasından şikayetçidir. Türk insanı kendi geçmişini tanımadan Avrupa'yı tanımak istemektedir. Daha da önemlisi Avrupa'yı Avrupa'nın istediği kadar tanımaktadır (Büyükbaş ve Kurtbaş, 2016: 21).

Meriç, Türklerin özüne yabancı olmalarının en önemli nedeni olarak harf inkılâbını görür. Nasıl Batı medeniyeti kendisini Latince ile ifade ediyorsa, Doğu medeniyeti de kendisini Arapça, Farsça, Türkçe, Hintçe ile ifade edebilirdi. Ama Latin alfabesinin kabul edilmesiyle Osmanlı Devleti'nin altı yüz yıllık tarihi rafa kaldırılmış oldu (Büyükbaş ve Kurtbaş, 2016: 21).

Cemil Meriç, “*Umrandan Uygarlığa*” isimli eserinde, bir medeniyetin başka bir medeniyetin bütün unsurlarını benimseyemeyeceğini ve medeniyetin üç yoldan aktarılabileceğini söylemiştir: Kolonileştirme, aşılıyarak ve faydalanma yoluyla. Meriç, kültür ve medeniyet arasındaki farkı şöyle izah eder: “*Kültürler doğar, gelişir ve ölürler. Medeniyet bu vetirenin son merhalesidir. Kültür binlerce yıl yaşayabilir. Medeniyetin ömrü altı yüz yılı aşmaz. Medeniyet merhalesini idrak eden kavim (veya kavimler) adalet, hürriyet, içtimai veya ferdi refah gibi ideallerini gerçekleştirdikten sonra ya eski zaferleriyle avunmaya, mazinin geleneklerini ezeli birer ideal olarak yüceltmeye başlar, taşlaşır (Çin gibi) yahut da tezatlar, çatışmalar, çözümler içinde bocalar (Hiristiyanlığın yayılışı sırasındaki Roma gibi). Ama bu çırpınış uzun sürmez. Ümitsizlik yerini kendi kendiliğinden memnunluğa ve taşlaşmaya bırakır (Örnek, Bizans tarihi).*” (C. Meriç, 1996: 109).

Meriç, Türk aydınlarının Batılılaşmayı yanlış anladıklarını düşünerek onları eleştirmektedir. Savaşlarda alınan yenilgiler yerini önce yılgınlığa sonra teslimiyete bırakmıştır. Bir sosyal tavır halinde bütün toplumu etkisi altına alan yılgınlık psikolojisi, dış etkilere daha açık durumda olan aydınlarda büyük etki yaratmıştır (Özler, 2000: 104). Avrupa'nın hiçbir zaman özünde benimsediği değerleri kaybetmediğini savunan Meriç, bu durumu şu sözleriyle izah eder: (C. Meriç, 1996: 9).

“Avrupa maddeciliğine rağmen Hıristiyan'dır, sağcısıyla solcusuyla Hıristiyan, Hıristiyan için tek düşman biziz: Haçlı ordularını bozgunundan bozguna uğratan korkunç ve esrarlı kuvvet. Genç cüce, müselsel zilletler sonunda ihtiyar devin zaaflarını keşfeder, ahde vefa, civanmertlik, merhamet...”

“Zavallı Türk aydını... Batılı dostları alınmasınlar diye hazinelerini gizlemeye çalışır. Sonra unuttur hazineleri olduğunu. Düşmanın putlarını takdis eder, hayranlıklarını benimser. Dev papağanlaşır.”

Meriç, Türk aydınlarının Osmanlı Devleti'nin Avrupa'nın gözünde az gelişmiş olduğunu fazla önemseyerek gurur meselesi haline getirdiğini vurgular. Avrupa'nın ideolojilerini bize zorla kabul ettirmediklerini de söyler: (C. Meriç, 1999: 300; Ü. Meriç Yazan, 1998: 125).

“Avrupa hiçbir bâtılını bize, boğazımıza sarılarak anlatamazdı. Kendi içimizden müttefikler buldu. Bir kısmımızı bir kısma karşı büyüledi ve seferber etti. İntelijansya Rusya'da da Batılılaşan zümredir. İntelijansyamız Avrupa'nın yarım hakikatlerine inandı. Kendi hazinelerini hor gördü. Milton'un Hudpark'ta eteğinin feşafeşine aşık olduğu kadın gibi İslamiyet yekpareliğini kaybetti. İntelijansyamızın yerine gittikçe Frenkleşen zümre geldi. Ama ebediyen harabelerde yaşanmaz. Kaybettiği güneşin yerine bir kandil dikecekti.”

Cemil Meriç'in Hint düşüncesini önemsemesinin nedeni: Hintlilerin bütün inançlara saygı duymalarıdır. Meriç'in Hint düşüncesi: (Ü. Meriç Yazan, 1998: 90).

“... Düşünce dünyasını fethetme koşanların uğrayacağı ilk ülke Hint olmalı. Hint bütün inançlara söz hakkı tanır. Çağdaş Avrupa en aydınlık taraflarıyla Hint'in bir devamıdır. Hint belki bütün hakikat değil ama hakikat...”tır.

Kendisini bir Osmanlı taraftarı olarak tanımlayan Cemil Meriç, cumhuriyet dönemini ve ideolojisini her defasında eleştirmekten çekinmemiştir. Çünkü cumhuriyetin kurulması Osmanlı Devleti'nin ortadan kaldırılmasıyla olmuştur. Meriç'e göre Osmanlı, iyi ve kötü taraflarıyla Türk insanının kimliğini yansıtmıştır. Osmanlı'yı reddetmek kişinin geçmişini reddetmesidir. Cumhuriyet döneminin Osmanlı'yı yok sayıp Hititlere ve Sümerlere dayalı bir tarih kurma çabası Meriç tarafından trajik bulunmuştur (Çağan, 2011: 9).

Tek Parti dönemini ağır şekilde eleştiren Meriç, 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti ile de Batılılaşmanın, Amerika ile olan ilişkilerin iyi olmasından dolayı Amerikalılaşmaya dönüştüğünü ifade eder. 1960'lı yıllarla beraber Türkiye için artık yeni bir dönem başlamıştır. Meriç bu dönemi “1963 Türkiye'si Volter'lerin Fransa'sından yüz kere daha hür.” diye tanımlamıştır. Bu dönemde sağ görüş de sol görüş de yasaklanmamıştır. Batı'nın Türkiye üzerinde özellikle düşünce alanındaki etkileri bu dönemde kendini oldukça fazla göstermiştir. Bu nedenle Meriç, Batılılaşmanın son perdesinin bu dönemde sosyalizm ile başlayıp ileriki süreçte de devam edeceğini vurgulamıştır (Gencer, 2015: 29).

1) Ahlakî Açıdan Doğu ve Batı Medeniyetlerinin Mukayesesi

Cemil Meriç, “İslam medeniyeti, bugüne kadar politika, devlet ve toplum gibi kurumlarında neden günümüze kadar ahlaki açıdan değerlendirme yapmazken günümüzde ahlaki açıdan değerlendirme yapma gereksinimi duymuştur?” diye sorarak günümüz ahlaki değerlendirmesinin gereksiz bir durum olduğunu vurgulamıştır (Palgın, 2009: 49).

Meriç, Avrupa'nın dünya görüşünü üç başlık altında değerlendirmiştir:

1. **Hristiyanlık:** Kilisenin eseridir. Derebeylik kurumunun varlığını devam ettirebilmesi için kurulmuştur.
2. **Burjuvazi:** Ferdi ön plana çıkarır. Kilise toplumunun bir bütün olduğunu iddia eder.
3. **Sosyalizm:** Meriç'e göre sosyalizm hem Türk ahlakına hem de İslam anlayışına en uygun düşen görüştür.

Meriç, bu üç görüşü şu şekilde değerlendirmiştir (Palgın, 2009: 50):

“Batı’da rahip her şeydi. Bir devrin ilham kaynağıydı. Vazifelerini yerine getirmeyince karşılarında burjuva ve derebeylerini buldular. İslam ise farklıydı. İslam’da insan istismarı yoktu. Ulema ile halk bekçisi bir bütündü. Padişah ve ulema kanunların uygulayıcısıydılar.”

Meriç'e göre, İslamiyet sınıf çatışmasını körüklemeyiz. Türkiye’de 1923 yılından itibaren devlet ve intelijansya İslami hakimiyet hüküm sürdüğü bir sınıftan kopmuştur. İslami bir sosyalizm, laik hatta Allah inancı olmayan hakimiyet bir sınıfı ortadan kaldıracaktır. Bunun için yarı mistik, yarı okumuş bir liderin, Said Nursi’nin çıkması yeterlidir (C. Meriç, 1999: 165). Cemil Meriç, Türk toplumunda özellikle sosyal ve ekonomik alanda itici gücün din unsuru olduğu kanaatindeydi. Din konusunda ön plana çıkardığı kişi ise tam olarak yazdığı metinlerini bile okumadığı Said Nursi’dir (Gencer, 2015: 31).

Kuran’da bir iktisat sistemi yoktur. Sosyal adalete yönelen bir ahlak anlayışı vardır. Bu ahlak anlayışı özellikle sosyalistler için faydalıdır. Kuran’ın adaletle ilgili kısımları üzerinde fazlasıyla durulursa kitleler harekete geçirilebilir. Meriç, Avrupa uygarlığı ve Hristiyanlık ile ilgili şu sözleri söylemiştir (C. Meriç, 1999: 300):

“... Türk’ü maddede ve manada dünyanın efendisi yapan bu dünya görüşü, muhatabı ile beraber gelişir. Biz vakur ve fedakar bir insan topluluğu iken, Avrupa’da sahneye çıkan burjuvazi bizi çökertmek için bütün gayretlerini harcayacaktı. Dünyanın 2/3’ünü 1/3’ü için

yakmış, yıkmış politikadan ahlaki tard etmiş bir tilki uygarlığıdır. Bir aslan medeniyeti, bir tilki uygarlığına yenildi.”

Meriç, Toynbee'nin “*İnsan toplumlarında tabiat, tarih bize sual sorar. Eğer bunlara cevap veremezseniz öldürür sizi.*” sözünü hatırlatarak Batı düşünce yapısının İslam düşünce yapısının neden önüne geçtiğini izah eder. Ulemanın asrın medeni yapısına, şartlarına, düşünce yapısına ayak uyduramadığını, bu yüzden İslamiyet'in hareketliliğini, akılcılığını kaybettiğini iddia eder (C. Meriç, 1999: 301).

2) Eğitim Anlayışı ve Yabancı Dile Verdiği Önem

Cemil Meriç'in hayatı eğitim ve öğretimle iç içedir. Ailesi, sosyal çevresi içinde âdeti bir okul ortamı içerisindedir. Yaşadığı dönem içerisinde eğitim ile ilgili yapılan ıslahat hareketlerini görmüş ve eğitimle ilgili problemlere kendince çözümler bulmaya çalışmıştır. Yazın hayatında, dil ve üslubunun gelişmesinde hocalarının etkisi büyüktür. Batı dünyasına açılması Fransızca hocaları sayesinde olmuştur. Cumhuriyet döneminde eğitim öğretim hayatında yapılan ıslahat hareketlerini, öğretmen-öğrenci ilişkilerini, medrese-üniversite farklılıklarını, Batı'nın eğitim öğretim anlayışını incelemiştir. Meriç, aydınların Batı kültürünü tamamen taklit edip bunu Osmanlı toplumuna uygulamak isteklerine karşı çıkmıştır. Türk toplum yapısına, tarihine ve kültürüne uygun olacak şekilde Batı kültürünün ve inkılâplarının uygulanmasını istemiştir. Böylece toplum değişimi daha kolay benimseyebilecektir (Acıyan, 2001: 84).

Meriç, politikadan uzak durmuş ve yakınlarını da uzak durmaları için tembihlemiştir. Onları okumaya ve ilim sahibi olmaya yönlendirmiştir. Yazdığı bir mektupta insanların önünde pek çok yolun olduğunu, politikanın da bu yollardan biri hatta en aldatıcısı ve cazip olduğunu, insanların politikanın yolundan değil, ilim, irfan yolundan gitmelerinin daha uygun olduğunu ifade etmiştir. O, ilmin değerini şu sözleriyle açıklar: (Mızrak, 2004: 26).

“Karanlıkları devirmek ve aydınlık bir çağın kapılarını açmak için en mükemmel silah kalemdir. Sözle, yazıyla kazanılmayacak savaş

yoktur. Demokrasiden önce demopedi (halkın terbiyesi). Demek ki kalem sahiplerine düşen ilk vazife; telaş etmemek, öfkelenmemek, kin kıskırtıcısı olmamaktır. Halkı okumaya, düşünmeye ve sevmeye alıştırmaktır. Bir kılıcın kazandığı zaferi başka bir kılıç yok edebilir. Kalemle yapılan fetihler tarihe mal olur, tarihe yani ebediyete.”

Meriç, politika ve ilmi bir bütün olarak ele almıştır. Ona göre politika plana dayalı ve ilimle iç içe olmalıdır (Mızrak, 2004: 27; C. Meriç, 1998: 370):

“Ferdin prestiji de, gücü de ehliyetinden gelir. Ama bu gücün tabii sosyal mahrecine kanalize edilmesi, kolektif bir araç sayesinde gelişir: PLAN. Bu plan ekonomik siyasetin bir reçetesi değildir sadece. Hayatın kendi aralarında mantiki olarak koordine edilen, bütün yönlerini kurallaştıran ve düzene sokan bir çalışmadır. Filhakika ilmi sentezin birleştirici mahiyeti sosyal hayatın, iktisadi olsun ya da olmasın bütün yönlerini kucaklar...”

“... Siyasi hayat, insanın insan olmak sıfatı ile dile getirdiği bir iradenin ifadesi değildir artık; seçimin ve genel oyun eseri de değildir. Planın tekniğine bağlıdır. Plan ise doğrudan tercihlerin dışındadır. Politika ile teknik arasında da bir çelişki var; felsefe ile ilim arasındaki çelişkinin tıpkısı. Felsefe nasıl ilmin içinde eriyecekse politika da ilmin içinde erimelidir...”

Cemil Meriç, ilmi şu şekilde değerlendirir (C. Meriç, 1999: 21):

“... İlim amoraldir. İlim kendi namına işlenen cinayetlerin sorumlusu değildir. Tabiat kuvvetlerini emrimize ram eder ilim... “... Müsbet ilimler, insanın eline hudutsuz bir kuvvet verdi...”

Meriç’e göre eğitim programlarının amaçları belirlenirken, yetiştirilecek olan insanların, ulaşması gereken seviye göz önünde bulundurulmalıdır. Her ülkenin eğitim sistemi eğitim yoluyla topluma hangi davranışları kazandırmak gerektiği ile ilgili amaçları içerir. Bu bağlamda Meriç, yetiştirilecek nesillerin aydın (entelektüel) olmasını istemektedir. Yani Meriç’in düşüncesinde yer alan eğitimli ideal insan

tipi aydındır. Bu doğrultuda ideal gençliğin ilk vazifesi; kendi dilini ve kültürünü öğrenmektir (Mızrak, 2004: 58).

Meriç, yabancı dil öğrenimine oldukça önem vermiştir ve gençlere de en az bir Batı dilini öğrenmelerini tavsiye etmiştir.

Meriç, 1953 yılında lise son sınıf Fransızca dersine girdiği zaman yabancı dilin önemi ile ilgili şu sözleri söylemiştir (Ü. Meriç Yazan, 1998: 55):

“... Neden bir Batı dili? Dünyaya açılmak için, evrensel değerlere gerektiği biçimde yönelebilmek için ama bu arada kendi öz dilimizi de küçümsemeyerek...”

Meriç, yabancı dilin öğrenilmesini gerek görürken bir yandan da bunun Avrupa'nın bir zorlamasıyla olduğunda kötü sonuçlar doğurabileceğini vurgular.

Cemil Meriç'e göre kişi kendi dilini ancak bir başka dil öğrenerek daha iyi kavrayabilir (Ü. Meriç Yazan, 1998: 55; C. Meriç, 1999: 140):

“... Batı'yı Batı yapan Greko-Latin kültürünü bilemezsiniz. Yabancı dil bilmek için yabancı mektebe gitmek mecburiyetindedesiniz. Yabancı mektebin hikmet-i vücudu bizi Türklüğümüzden utandırır.”

Meriç, başka bir ülkenin dilinin benimsenmesinin, bu dilin eğitim dili olmasının yabancılaşmayı da beraberinde getireceği kanısındadır. Böyle bir durumda topluma ve kişinin kendisine yabancılaşması kaçınılmazdır. Bunun sonucunda da kendi değerlerini bilmeyen nesiller yetişir (Palgın, 2009: 192). En büyük tehlike, kendi kültürüne farkında olmadan düşman yetiştirilen nesillerin toplum içinde açacağı çeşitli yaralardır. Bu durumu Osmanlı Devleti yaşamıştır. Kendi toplumundan uzak olan ve onu anlamak istemeyen aydını eserlerinde Ahmet Mithat Efendi gibi müstağrip olarak nitelendirmiştir. Ahmet Mithat Efendi müstağribi şöyle tanımlamıştır (Palgın, 2009: 191):

“Müsteşrik, Doğu irfanı ile uğraşan Avrupalıların kendilerine verdikleri isim. Aynı mevzu üzerinde çalışan bir Osmanlı'ya bu ismin

verilmesi caiz değildir. Biz son devir muharrirleri, Maarif-i Garbiye'yi Şark'a ithale çalışan birer müstağribiz."

Cemil Meriç'in dil konusunda eleştirdiği iki konu vardır: Bunlardan biri Türk Dil Devrimi, diğeri ise bu devrim sonucunda gerçekleştiğini söylediği kelime tasfiyesidir. Meriç'in bu konudaki eleştirisi, çoğunlukla dil unsurunun, çeşitli kurum ve kişilerin keyfi müdahalelerine maruz kalmasıdır. O, Tanzimat'a kadar çok da önemsenmeyen dilin bu dönemden sonra önemsendiğini söyleyerek dil devriminin bu sürece zarar verdiğini iddia etmiştir (Kürüm, 2016: 236-238):

"Biz Tanzimat'tan sonra düşünmeye ve kelimelere mana vermeye başladık. Osmanlı, yüz sene çalıştı ve bir düşünme zemini kuruldu. Tam gelişeceği esnada harfler değişti. Bir sene öncesine dahi yabancılaştık. Böyle bir felaket hiçbir milletin başına gelmemiştir. Harfler de değişince tam bir anarşi doğdu. Anarşi oradan miras kalmıştır..." Meriç, dil devriminin altında yatan sebeplerden birini devrimi gerçekleştirenlerin Osmanlı'dan rahatsızlık duymasına bağlar ve Mustafa Kemal'i eleştirir. Meriç'e göre Osmanlı mirasının mevcudiyeti Kemal'i rahatsız ediyordu. Yakın tarihin silinmesi gerekiyordu (Kürüm, 2016: 236-238).

Sol kesimle hiçbir ideolojik bağı olmadığını vurgulayan Meriç; tarihine, diline, dinine bağlı olduğu için kendisini sağ kesimde görür. *"Halkın seviyesine inmek."* adı altında dilin düzenlenmesi Meriç'i kızdırır. Arapça ve Farsça kelimelerin dilimizden atılmasına karşıdır. Ona göre, dildeki bu tasfiyeyi yapanlar sol kesimde yer alan aydınlardır (Aydın, 2015: 25):

"Yerleşmiş kelimeleri Arapça'dır diye atmaya kalkmak sadece cehalete kabil-i izahtır (...) Dil, Penelop'un örgüsüne döndürüldü. En azgın şovenizme ilericilik adı verildi. Tatarca'dan, Kıpçakça'dan ve Çağatayca'dan ölü kelimeler devşirildi. Ve olan sanata oldu, tefekküre oldu... Garibi şu ki, dildeki ırkçılığı, şaşılacak bir beyinsizlikle, kendilerini solcu sanan aydınlar benimsediler."

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin XVIII. ve özellikle XIX. yüzyıllarda Avrupalı devletlerle yaptığı savaşlardan mağlup ayrılması devletin giderek güç kaybetmesine neden olmuştur. Bu durum, kurumlarında da bozulmayı beraberinde getirmiştir. Türk aydınları devleti eski ihtişamına kavuşturmak için yeni arayışlar içerisine girmişlerdir. Bu arayış başta askeri alanda olmak üzere bilim, teknik, adalet vb. alanlarda da Batı üstünlüğünü kabul etmekle sonuçlanmıştır. Savaşlarda alınan yenilgi aydınlar tarafından bir gurur meselesi olarak görülmüş ve devletin ancak Batılılaşma yoluyla eski ihtişamına kavuşacağı düşünülmüştür.

Cemil Meriç, Batılılaşma kavramının Türk aydını tarafından yanlış anlaşıldığını düşünmektedir. Batılı devletler hiçbir zaman medeniyetlerini yayarken milletlerin iyiliğini düşünmemiştir. Onların tek amacı vardır, o da sanayilerini geliştirebilmek için bulmaları gereken yeni sömürge alanlarıdır. Ama hiçbir zaman niyetlerini açıkça belirtmezler. Sadece modernleşme alanında geri kaldıklarını iddia ettikleri ülkelere medeniyet adı altında kendi kültürlerini yaymaya çalışırlar ve böylece başka milletlere Avrupa kültürünü empoze ederek onları hakimiyetleri altına almaya çalışırlar. Böylece görünürde kimseye zarar vermeden sömürgelerini de ele geçirmiş olacaktırlar.

Meriç, Avrupa'nın kültür yayılımına aldanmamak gerektiğini, eğer Batı kurumlarını, medeniyetini Türk halkına benimsetmek istersek de bunları Türk örf ve adetlerine göre uyarlayıp, kademeli olarak yapmamız gerekliliğini savunur.

Kaynakça

ACIYAN, Muhammed (2001). *Cemil Meriç'te Milli Kültür Unsurları*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.

ARMAĞAN, Mustafa (2001). *Düşüncenin Gökkuşluğu Cemil Meriç*. İstanbul: Ufuk Kitapları.

ARSLANOĞLU, İbrahim (2000). "Kültür ve Medeniyet Kavramları". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi*, (15), 1-9.

AYDIN, Yahya (2015). “Hazineyi Bekleyen Ejder: Türkçe ve Cemil Meriç”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (38), 21-30.

BÜYÜKBAŞ, Hakkı ve Kurtbaş, İhsan (2016). “Cemil Meriç’in Medeniyet Telakkisi”. *Doğumunun 100.Yılında Cemil Meriç Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. 5-6 Mayıs. Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 17-27.

ÇAĞAN, Kenan (2011). “Cemil Meriç’in Osmanlı ve Cumhuriyet Üzerine Düşünceleri”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (2), 1-14.

DEMİREL, Dilber (2011). *Cemil Meriç’te Kültür ve İdeoloji*, (Bilecik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilecik.

FİDAN, Ali (2009). *Cemil Meriç’e Göre Toplumlarda Dini Hayat*, (Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Rize.

GENCER, Tülay (2015). “Cemil Meriç İle Türk Modernleşmesine Bir Bakış”. *BEU SBE Dergisi*, 1 (1), 19-33.

KÜRÜM, Mesut (2016). Cemil Meriç’in Dili ve Dil Üzerine Düşünceleri. *Doğumunun 100.Yılında Cemil Meriç Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. 5-6 Mayıs. Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 234-244.

MERİÇ, Cemil (1986). *Kültürden İrfana*. İstanbul: İnsan Yayınları.

MERİÇ, Cemil (1996). *Umrandan Uygarlığa*. İstanbul: İletişim Yayınları.

MERİÇ, Cemil (1999). *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*, (5. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

MERİÇ YAZAN, Ümit (1998). *Babam Cemil Meriç*, (2. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

MIZRAK, İsmet (2004). *Cemil Meriç ve “Eğitim”*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van.

ÖZLER, İbrahim (2000). *Cemil Meriç’te Aydın Problemi*, (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.

PALGIN, Asil Eser Gökhan (2009). *Cemil Meriç’te Etik Değerler ve Eğitim*, (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale.